

اشاره

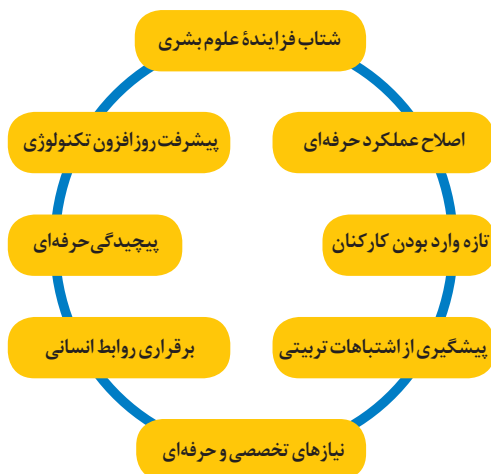
امروزه تربیت معلم از شکل سنتی خود خارج شده و به صورت فرایندی پیوسته و ماندگار، هم دربردارنده یاددادن و هم ورزیده ساختن - چه پیش از خدمت و چه حین خدمت - جلوه‌گر شده است. پس سزاوار قوی‌ترین و بیشترین توجهات است. حاصل و نتیجه تلقی تربیت معلم به عنوان یک فرایند، این باور را در بر داشته است که کیفیت هر نظام آموزشی، در نهایت به کیفیت معلمان آن جامعه وابسته است و هیچ کشوری نمی‌تواند از سطح معلمانش بالاتر برود. بنابراین، در جهان امروز تعلیم و تربیت، معلم جزو منابع سطح اول ملی محسوب می‌شود. به همین منظور، توجه به بازآموزی معلمان و تلاش برای توانمندسازی حرفه‌ای آنان از جمله وظایف مدرسه‌ها به عنوان نهادها و سازمان‌های یادگیرنده است. نوشته پیش‌رو به مقوله توانمندسازی معلمان اختصاص دارد که در آن از برنامه‌های آموزش معلمان و تجربه‌های زیسته مجتمع آموزشی مهرورز بیشترین استفاده را کرده‌ایم.

کلیدواژه‌ها: آموزش معلمان، کیفیت‌بخشی یاددهی - یادگیری، توانمندسازی معلمان

ضرورت بهسازی کیفی

نگاهی گذرا به اسناد بالادستی، اعم از سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی، نشان‌دهنده آن است که در بعد نظری و از منظر قانون‌گذاری، جایگاه رفیع و شایسته‌ای برای منابع انسانی در آموزش و پرورش در نظر گرفته شده است؛ لذا آموزش معلمان به دلیل تأثیرگذاری بر ذهن و رفتار خیل عظیمی از کودکان و نوجوانان کشور، نه تنها باید مهم قلمداد شود، بلکه باید همواره برای تمامی مجریان و دست‌اندرکاران برنامه‌های آموزشی، اعم از معلمان، مدیران و دیگر مسئولان فرهنگی، در رأس برنامه‌ها و فعالیت‌های کیفیت‌بخشی مدرسه‌ها قرار گیرد. بر این موضوع در نظام آموزش و پرورش ایران نیز در برخی گزاره‌های ارزشی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، از جمله بند ۲۴، تحت عنوان «زمینه‌سازی کسب شایستگی‌های عام حرفه‌ای» و بند ۵، «کسب شایستگی‌های پایه» تأکید شده است.

با توجه به آنچه ذکر شد، می‌توان عواملی را که آموزش کارکنان را ضروری ساخته‌اند، به قرار زیر دسته‌بندی کرد:

مدل شایستگی

آموزش و بهسازی، کوشش مداوم و برنامه‌ریزی شده مدیریت برای بهبود سطوح شایستگی کارکنان و عملکرد سازمانی است. برای هدایت جریان آموزش و بهسازی کیفی نیروی انسانی لازم است ابتدا مدل شایستگی حرفه‌ای برای معلمان تعریف و تدوین شود. مدل شایستگی چارچوبی است برای نظم بخشیدن به مجموعه‌ای از مهارت‌ها و رفتارهایی که بر کیفیت کار افراد تأثیر می‌گذارند. این مدل نشان می‌دهد افراد باید چه کارهایی انجام بدهند تا بتوانند وظایف و مسئولیت‌هایشان را به‌طور مؤثر اجرا کنند.

با اینکه این تعریف ساده به‌نظر می‌رسد، اما نقش مدل شایستگی در طراحی سازمانی بسیار مهم است. در واقع، به این دلیل که امروزه رقابت بین افراد با استعداد در بازار کار بالا گرفته است، خیلی از سازمان‌ها به مدل‌های شایستگی به‌عنوان مدیریت استعداد به روشی اساسی و مؤثر نگاه می‌کنند و آن‌ها را برای راهبرد سازمان مهم می‌دانند. از مدل‌های شایستگی در مدرسه‌ها برای اهداف زیر می‌توان استفاده کرد:

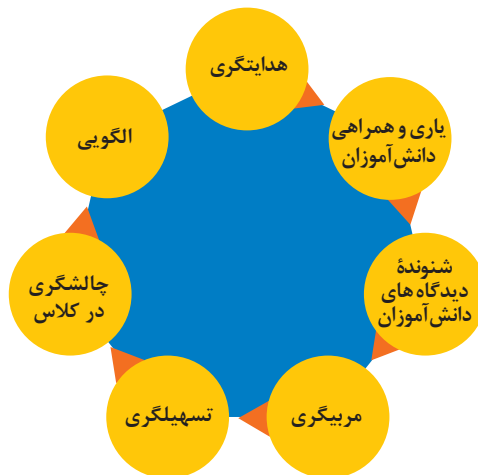
- ♦ انتخاب و استخدام معلمانی که برای فعالیت در مدرسه شایستگی دارند؛
 - ♦ تعیین انتظارات عملکرد و اندازه‌گیری مشارکت‌ها؛
 - ♦ جلب تمرکز معلمان بر تقویت مشارکت و افزایش احساس رضایت؛
 - ♦ فراهم آوردن نقشه مسیر برای توسعه و پیشرفت معلمان در برنامه‌ریزی و فعالیت‌های حرفه‌ای.
- در استفاده از مدل شایستگی، به ویژه در بند آخر آن، می‌توان برنامه‌های گوناگونی را به عنوان اجزای نقشه توسعه و پیشرفت حرفه‌ای معلمان طراحی و اجرا کرد. نمونه‌های زیر بخشی از این نقشه‌اند که در مدرسه مهرورز به اجرا گذاشته شده است:

زمینه‌های آموزش معلمان

با مروری بر مباحث مربوط به فلسفه تعلیم و تربیت و مطالعات سایر زیر نظام‌ها، به خصوص زیر نظام منابع انسانی و همچنین برنامه درسی، پژوهش و مدیریت، نقش‌های زیر عمده نقش‌هایی هستند که از معلم انتظار می‌رود:

هر مدرسه‌ای
نیازمند طراحی
مدل شایستگی
و نقشه راه
بهینه‌سازی کیفی
نیروی انسانی است

الف) مشاهده و ارزیابی مستمر کلاس درس

در این فعالیت، مشاهده کلاس درس به شکل‌های گوناگونی انجام می‌شود و در هر نوع، بخش ارزیابی و ارائه بازخورد مطابق با فهرست‌های وارسی حرفه‌ای معلم مورد نظر قرار دارد:

- ♦ مشاهده کلاس درس توسط معلم از طریق مشاهده فیلم کلاس خود و شنیدن فایل صوتی آن و خودارزیابی؛
- ♦ مشاهده کلاس درس توسط همکار هم‌پایه و نقد و بررسی آن مطابق فهرست وارسی حرفه‌ای تعیین شده که بر یک یا چند مهارت خاص متمرکز است، و ارائه پیشنهاد؛

با وجود چنین نقش‌های پراهمیتی، هرگز آموزش‌های اولیه بدو ورود معلمان نمی‌تواند تأمین‌کننده و ضمانت‌بخش ادامه مسیر معلمی در طول سال‌های خدمت باشد و از آن‌جا که آنچه کودکان و نوجوانان در مدرسه کسب می‌کنند، از خصوصیات و شایستگی‌های علمی، فرهنگی، دینی، اجتماعی، اخلاقی و معنوی معلمان متأثر است، بنابراین، تلاش مربیان و مدیران مدرسه‌ها برای ایجاد زمینه آموزش و بهسازی کیفی فرایند یاددهی یادگیری و نیز تعالی معلم در نقش‌های حرفه‌ای خود، از مهم‌ترین فعالیت‌های آموزشی محسوب می‌شود و لازم است در قالب‌های گوناگون و به صورت مستمر جریان داشته باشد.

مرکز یادگیری برای معلمان از آن دست‌مقوله‌هایی است که ارتقا و بهبودی کیفی معلمان را نشانه می‌گیرد

و مشارکت فعالانه معلم در ارتباطات. هر معلم پس از دریافت آموزش لازم و نیز در مسیر تکمیل یادگیری، به ایفای عملی آموزه‌های خود در کارگاه مشغول می‌شود. کارگاه‌های آموزشی در طول تابستان و نیز به صورت مستمر در طول سال تحصیلی برگزار می‌شوند.

(ج) مرکز یادگیری ویژه معلمان

در راستای تجهیز منابع آموزشی معلمان، ایجاد مرکز یادگیری ویژه معلمان در مدل شایستگی مدرسه لحاظ می‌شود که یکی از مهم‌ترین اهداف آن به تهیه فیلم‌های آموزشی از کلاس درس معلمان مربوط است. معلمان پس از شرکت در کارگاه‌های آموزشی، برای فعالیت‌های یادگیری گوناگون، اقدام به طراحی محتوا می‌کنند و پس از تصحیح طرح‌ها به کمک ناظر بیرونی و فرد متخصص و ارتقای طرح آموزشی، آن را به اجرا درمی‌آورند. فیلم به دست آمده از این اجرا در مرکز یادگیری برای معلمان قابل دسترسی و استفاده است و به سادگی برای معلمان که سؤالات حرفه‌ای دارند یا معلمان تازه وارد، منبع قابل اعتنایی محسوب می‌شود.

◆ مشاهده کلاس درس توسط معاون آموزشی که بر اساس شایستگی‌های لازم در زمینه هدایت معلمان انتخاب شده و آموزش داده می‌شود، تکمیل فرم‌های ارزیابی و برگزاری جلسات گفت‌وگو و نقد و بررسی به منظور شناسایی شیوه‌های کیفیت‌بخشی کلاس درس؛

◆ مشاهده کلاس درس توسط ناظر بیرونی و بحث و تبادل نظر با معلم مربوطه، شناسایی و معرفی آسیب‌ها و نقاط قوت کلاس و تلاش برای هدایت معلم در طراحی‌های آموزشی مؤثرتر.

(ب) برگزاری کارگاه‌های آموزشی

در بخش آموزش معلمان کارگاه‌هایی طراحی و اجرا می‌شوند که بر نیازهای معلمان مبتنی هستند. این نیازها در طول روند بررسی عملکرد حرفه‌ای آن‌ها قابل شناسایی‌اند. در برخی موارد هم نیاز آفرینی مبنای تدوین کارگاه آموزشی خاص است که غالباً در مورد شیوه‌های نوین تدریس و راهبردهای آموزشی رخ می‌دهد. کارگاه‌های آموزشی، به معنای واقعی آن، با حضور